

VERSLAG VAN DE NOORDELIJKE AFDELING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

In het verenigingsjaar 2020-2021 zou de Noordelijke Afdeling opnieuw twee bijeenkomsten organiseren in sociëteit De Sleutel in Groningen, te beginnen met een Voorjaarsbijeenkomst op woensdag 8 april 2020. Op het programma stonden inleidingen en optredens van Esmé van den Boom, Karin Sitalsing, Ron van Hasselt en Stefan van der Poel. Helaas moest het bestuur deze bijeenkomst halverwege maart afgelasten als gevolg van het uitbreken van de coronapandemie. Dichter en singer-songwriter Esmé van den Boom zou haar net verschenen bundel *Eigen kamers* presenteren, als resultaat van het Hendrik de Vriesstipendium voor literatuur van de gemeente Groningen, dat haar eind 2018 was toegekend. Karin Sitalsing, journalist en noorderling, had het voornemen te spreken over *Boeroes. Een familiegeschiedenis van witte Surinamers* (2016), waarin zij op zoek ging naar haar Surinaamse wortels en een Groninger tak daarvan. Ron van Hasselt zou aanwezig zijn om *Om en nabij Auschwitz (en het lot van twee dochters)*, zijn nieuwste boek, over het voetlicht te brengen. En historicus Stefan van der Poel schreef de biografie *Herman Verbeek (1936-2013), priester, politicus, publicist*, die hij tijdens de Voorjaarsbijeenkomst zou presenteren. Het aantal aanmeldingen voor de avond was weer groot, naar verwachting zouden zo'n 45 leden het programma hebben bijgewoond.

Aanvankelijk was het idee het programma in zijn geheel naar de Najaarsbijeenkomst in oktober of november te verplaatsen. Helaas kon ook dat niet worden gerealiseerd. Het bestuur heeft de leden van de Noordelijke Afdeling daarvan per brief en mail op de hoogte gesteld. Inmiddels is het kalenderjaar 2021 aan de orde. Besloten is af te zien van een nieuwe Voorjaarsbijeenkomst, we hopen nu en bereiden ons voor op een Najaarsbijeenkomst.

Organisatorisch hebben zich in het verslagjaar geen veranderingen voorgedaan. Het bestuur van de Noordelijke Afdeling bestaat uit: Anton Brand, voorzitter, Maarten Praamstra, secretaris, Rob Pronk, penningmeester, Erica van Boven en Stefan van der Poel. Zij zijn allen bereid hun lidmaatschap van het bestuur ook in het komende jaar voort te zetten.

Anton Brand, voorzitter Noordelijke Afdeling
Maarten Praamstra, secretaris Noordelijke Afdeling

VERSLAG VAN DE ZUIDELIJKE AFDELING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Als regionale onderafdeling van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde stelt de Zuidelijke Afdeling zich tot doel het bevorderen van het letterkundig leven in haar werkgebied. Daartoe werd zij opgericht in januari 1989. Het werkgebied wordt gevormd door de Zuidelijke Nederlanden in ruime zin. Het gaat in Nederland specifiek om Noord-Brabant en Limburg, alsmede Nijmegen en omgeving. In België richt de Afdeling zich op Vlaanderen en Wallonië. Ook het nabije Duitse Nederrijngebied is van belang.

Jaarlijks worden daarom drie werkbijeenkomsten belegd waarbij telkens door een tweetal sprekers inleidingen worden gehouden. Ook vindt discussie plaats over literaire, literair-historische, taalkundige en historische onderwerpen. De vergaderingen werden in het verstreken jaar gehouden op zaterdagmiddagen in de Heerenzaal van Restaurant L' Union in Roermond. De uitnodigingen worden per e-mail via het eigen e-mailadres verzonden en op de website www.mdnl.nl gepubliceerd. Buiten het omschreven werkgebied wonende leden van de Maatschappij die persoonlijk geïnformeerd wensen te worden over de activiteiten van de Zuidelijke Afdeling, kunnen zich hiervoor per e-mail aanmelden. Vanaf 1 januari 2021 is het mailadres gewijzigd in maatschappijzuid@gmail.com.

In januari 2020 zijn wij vol optimisme gestart met een lezingenprogramma voor het gehele jaar. Tot en met de maand oktober hadden wij al afspraken kunnen maken met inleiders over de door hen te bespreken onderwerpen. Zoals overal elders zijn helaas vanaf maart al onze initiatieven geblokkeerd door de pandemie die nu ons leven beheerst, en de door onze overheid verordonneerde lockdown. De in mei en oktober geplande lezingen konden geen doorgang vinden. Zelfs de alsnog voor de maand november voorbereide lezingen moesten vervallen.

Nog onwetend wat ons in het verslagjaar zou overkomen, begonnen wij onze vergaderingencyclus op 25 januari met een lezing van literatuurhistoricus Sander Bax, Mulisch-kenner en biograaf van Bernlef. Hij promoveerde in 2007 aan de Universiteit van Tilburg met het proefschrift *De taak van de schrijver. Het poëtische debat in de Nederlandse literatuur (1968-1985)*. Zijn onderwerp was 'De literatuur draait door. De schrijver in het mediatijdperk' naar aanleiding van zijn recent verschenen boek met gelijknamige titel. Uiteen werd gezet hoe in de media bericht wordt over literatuur met als gevolg daarvan een andere opvatting over wat goede literatuur is. De schrijvers in de eenentwintigste eeuw moeten allereerst hun eigen successen benadrukken. Schermen met verkoopcijfers was vroeger eerder verdacht. Nu is het gebruikelijk om te schermen met oplagecijfers, literaire prijzen, verfilmingen en vertalingen.

Jeroen Dera (1986) die in 2017 promoveerde op de studie *Sprekend kritiek: literatuurprogramma's in de vroege jaren van de Nederlandse radio en televisie* verzorgde de tweede lezing. Dera is gespecialiseerd op het terrein van de institutionele literatuurwetenschap, met een focus op literatuuronderwijs, literatuurkritiek en contemporaine Nederlandstalige poëzie. Vanouds worden literatuurprogramma's op radio en televisie beschouwd als een vorm van boekpropaganda. De literatuurkritiek op radio en televisie is echter rijker en boeiender dan dat. Onderzoek leert dat deze media al vroeg de gelegenheid boden voor poëtische discussie en uitgekende positiebepalingen in het literaire veld. Aan de hand van vergeten radiolezingen en televisiedocumentaires is aan te tonen hoe schrijvers en critici hun eerste schreden hebben gezet in de wereld van de massamedia. Deze bronnen

geven een kleurrijk beeld van een onderbelichte periode in de media- en literatuurgeschiedenis. *Sprekend kritiek* legt dan ook vast wat al te lang vervluchtigd leek.

De leden van de afdeling ontvingen ook in dit verslagjaar dankzij mevrouw A.J. Veltman-van den Bos. de jaareditie van het tijdschrift *Moensiana*.

Aan het einde van het afdelingsjaar 2012 is destijds een nieuwe start gemaakt voor de activiteiten van onze afdeling. In de eerste vergadering van 2013 trad daarom ook een nieuw bestuur aan. Dit betekent wel dat in januari 2021 een nieuw bestuur dient aan te treden. Ter voorbereiding van deze bestuurswisseling is overleg gepleegd met een aantal leden. Dat heeft geresulteerd in de vorming van een nieuw maar voorlopig bestuur, dat bestaat uit Peter Altena (voorzitter), Liesbeth Vonhögen (secretaris) en Frank Hovens (penningmeester).

Zodra er weer een bijeenkomst voor de leden van de afdeling kan worden georganiseerd, zal aan de leden gevraagd worden het mandaat van dit voorlopig bestuur te bevestigen. In afwachting daarvan hebben de nieuwe (voorlopige) bestuursleden het initiatief genomen tot een nieuwe periodiek voor de leden onder de titel *Nieuws van Zuid*. Het eerste exemplaar daarvan is in december 2020 aan alle leden toegestuurd. Ook wordt onderzocht welke organisatorische en financiële mogelijkheden de afdeling heeft om lezingen via internet te presenteren.

In het verslagjaar moest helaas Peter Winkels om gezondheidsredenen zijn taken als penningmeester neerleggen. Peter heeft met zijn grote kennis van het literaire circuit binnen en buiten Limburg veel bijgedragen aan de organisatie van de activiteiten van onze afdeling in de verstreken acht jaar.

Namens het bestuur in het jaar 2020,
Lucien Custers, voorzitter
Hein van der Bruggen, secretaris

VERSLAG VAN DE VERTEGENWOORDIGER VOOR ZUID- AFRIKA OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

In het verenigingsjaar 2020 overleden tal van prominente figuren die op cultureel niveau een belangrijke bijdrage aan de Afrikaanse leefwereld hebben geleverd. Elsa Joubert (1922) overleed op 14 juni 2020, op 97-jarige leeftijd, vanwege een besmetting met het coronavirus. Deze zeer invloedrijke schrijver heeft zich doorgaans steevast tegen het apartheidssysteem verzet. *Die swerffare van Poppie Nongena* (1978) / *De zwarte dagen van Poppie Nongena; het aangrijpende levensverhaal van een vrouw in Zuid-Afrika* (1985, uit het Afrikaans vertaald door Aleid Swierenga) is haar beroemdste roman; haar laatste boek, *Spertyd* (over oud worden) verscheen in 2017.

We betreuren ook ten zeerste het overlijden, op 15 oktober 2020, van Ampie Coetzee (81), literator, hoogleraar, uitgever, bloemlezer, taalactivist, boezemvriend van Breyten Breytenbach en één van de stichtersleden van het Breytenbach Centrum in Wellington. Ik noem ook nog de namen van vijf Afrikaanse schrijvers die ons in de periode sinds juni 2020 zijn ontvallen: Jeanne Goosen, Gisela Ulyyat, M.M. Walters, Ettie Bierman en Christine Barkhuizen-leRoux; alsmede de taalman Danny Titus; in de toneelwereld Elize Cawood, Gerrit Schoonhoven en Dawn Lindberg; journalist Karima Brown; uitgever Jonathan Ball; en radio-omroepers Margot Luyt en Ian Wessels.

De P.C. Hooftprijs 2021 werd voor zijn oeuvre van tien dichtbundels toegekend aan dr. Alfred Schaffer (1973), die sinds 2011 in Zuid-Afrika woont. Hij is docent Nederlandse letterkunde en *creative writing* aan de Universiteit Stellenbosch.

In april 2021 verleende de Universiteit van Pretoria een eredoctoraat aan Abraham H. de Vries (1937), ‘die voorste kortverhaalskrywer in die Afrikaanse letterkunde’ en emeritus hoogleraar in de Afrikaanse en Nederlandse literatuur.

Vanwege de coronavirus-pandemie begon landelijk op 26 maart 2020 om 00:01 een zeer strikte lockdown in Zuid-Afrika. De lockdown is sindsdien ononderbroken van kracht gebleven; hij wordt nog telkens ingevolge artikel 27(2) van de Rampbestuurswet 57 van 2002 opnieuw verlengd, ofschoon de graad van de inperking continu wordt aangepast. Ook de avondklok blijft van kracht.

Iedereens leven werd omvergegooid, maar het zijn waarschijnlijk de mensen in de ouderenzorg die het zwaarst werden getroffen – niet alleen gold er ineens een algeheel bezoeksverbod; ook onderling contact tussen de inwoners werd door bejaardentehuizen beperkt. Niemand mocht meer naar de gezamenlijke woonkamer of naar de eetzaal: het leven kromp ter grootte van de privé-kamer. Zo was het ook met Elsa Joubert gesteld, die zelfstandig in een ruim ouderenappartement in Kaapstad woonde. Ze pleitte tevergeefs voor contact met haar familie, en ofschoon het haar geweigerd werd, kreeg ze toch het coronavirus, met fatale gevolgen.

Ook universiteiten kwamen plotseling voor een situatie te staan waarop een hoog aantal studenten geenszins voorbereid was. Er werd meteen op virtueel onderricht overgestapt – een leermodus die vóór de pandemie maar een geringe rol aan de residentiële universiteiten speelde. Docenten moesten zich in de kortste tijd bijscholen in de technologie van virtueel lesgeven, en geschikte cursusmaterialen ontwikkelen, maar de grootste problemen lagen bij

studenten die thuis geen laptop of PC hadden, geen toegang tot het internet, en financieel de hoge kosten voor datavoorzieningen niet konden betalen. Ofschoon universiteiten hun best hebben gedaan om deze studenten te helpen, blijft dit een groot probleem.

Vanwege de forse beperkingen op bijeenkomsten konden talloze congressen, symposia, optredens, festivals en vieringen niet doorgaan. Het driejaarlijks internationale congres van de ‘Suider-Afrikaanse Vereniging vir Neerlandistiek’ (SAVN), dat in juli 2020 in Windhoek (Namibië) zou hebben plaatsgevonden, werd naar juli 2022 verzet, maar omdat het inmiddels bekend is dat het colloquium neerlandicum van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek van 22 t/m 26 augustus 2022 in Nijmegen op de agenda staat, wil de SAVN een nieuwe datum voor haar congres vaststellen. Er werd tegen een virtueel congres beslist vanwege de technische beperkingen, de onstabiele van de internetverbinding in Zuid-Afrika en de hoge kosten van data, alsmede het feit dat de toegang tot de universiteitscampussen vanwege een vloed van recente coronabesmettingen opnieuw zeer strikt beperkt werd.

Kleinere virtuele evenementen worden wel aangeboden. Twee welkome initiatieven zijn de Zuid-Afrikaanse ‘Sitkamer’ en, vanuit Amsterdam, ‘Boeken uit het Huis’ (allebei maandelijks evenementen sinds februari 2021). ‘Sitkamer’ is een podzending van gesprekken over de Afrikaanse letterkunde (ook in haar relatie tot de Nederlandstalige letterkunde en/of Nederland en Vlaanderen). De reguliere gespreksgenoten zijn zes van de ‘jongere’ stemmen in de Afrikaanse literaire wereld (Mercy Kannemeyer, Janien Linde, Remona Voges, Alwyn Roux, Earl Basson en Bibi Burger). ‘Boeken uit het Huis’ is een nieuwe serie boekpresentaties georganiseerd door het Zuid-Afrikahuis in samenwerking met de Nederlandse Taalunie, waarin een moderator met een Afrikaanse auteur in gesprek treedt over een recentelijk verschenen boekpublicatie. Deze presentaties worden gelivestreamed via het officiële YouTube-kanaal van het Zuid-Afrikahuis. Via de chat kunnen kijkers aan het gesprek deelnemen. Deze serie maakt deel uit van De week van de Afrikaanse roman. De betrokkenheid van Yves T’Sjoen, Ingrid Glorie en Jerzy Koch vanuit Europa bij de Zuid-Afrikaanse neerlandistiek blijft opmerkelijk.

Van de Nederlandse Taalunie komen er voor Zuid-Afrika een leerstoel Nederlandse taalverwerving en een leerstoel Nederlandse taal- en letterkunde. Een aantal studenten hebben een virtuele taalverwervingscursus bij Renée Marais doorlopen en hun examens voor het Certificaat Nederlands als Vreemde Taal met goed gevolg in mei 2021 in Pretoria afgelegd. Een aantal kandidaten zal in de tweede helft van 2021 aan de virtuele vertaalcursus Nederlands–Afrikaans van het Expertisecentrum Literair Vertalen deelnemen.

De pandemie heeft in het afgelopen jaar in meerdere opzichten de wereld tot stilstand gebracht en zeker mensen tot (zelf)reflectie verplicht; ook ten aanzien van ons professioneel leven en het beoefenen van ons vak, de neerlandistiek. We hebben veel geleerd: hoe afhankelijk we van elkaar zijn, hoe kostbaar en broos het leven is, hoe we in bepaalde opzichten anders willen gaan leven en werken, en hoe we ons alvast erop verheugen, van bepaalde dingen weer opnieuw te mogen genieten – zoals persoonlijk contact met studenten en collega’s in de neerlandistiek. Ik hoop dat het allemaal in het toekomstige jaar waar wordt.

Renée Marais, vertegenwoordiger voor Zuid-Afrika

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR ZUID-AFRIKA OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

In de Commissie hadden en hebben zitting: Jos Damen, Adriaan van Dis, Eep Francken, Ingrid Glorie (secretaris), Ena Jansen, Robert Ross, Margriet van der Waal. De Commissie voor Zuid-Afrika heeft in het verenigingsjaar 2020 één activiteit georganiseerd.

Op 5 november 2020 organiseerde de Commissie voor Zuid-Afrika van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde in samenwerking met het Zuid-Afrikahuis in Amsterdam een herdenkingssymposium voor de Zuid-Afrikaanse schrijfster Elsa Joubert.

Elsa Joubert is op 14 juni 2020 op 98-jarige leeftijd aan de gevolgen van COVID-19 overleden. Joubert schreef een groot aantal romans, verhalen en reisreportages en gold binnen de Afrikaanse literatuur als de belangrijkste vrouwelijke auteur van haar tijd.

Met haar roman *Die swerffare van Poppie Nongena* (1978), gebaseerd op urenlange gesprekken met haar huishulp Eunice Ntsatha opende Joubert veel witte Zuid-Afrikanen de ogen voor het onrecht van het apartheidssysteem. *Poppie* werd in veertien talen vertaald en de toneelbewerking was een groot succes, zowel in Zuid-Afrika als internationaal. In januari 2020 ging de verfilming *Poppie Nongena* in première.

Vanwege zijn maatschappelijke impact wordt *Die swerffare van Poppie Nongena* wel de Afrikaanse *Max Havelaar* genoemd. Er werd naar Joubert geluisterd omdat ze van binnenuit de witte Afrikaanstalige gemeenschap kwam. Haar vele reizen, als jonge vrouw alleen, dwars over het Afrikaanse continent, hadden haar echter al vroeg bewust gemaakt van een ander perspectief. Hierin was Joubert haar tijd ver vooruit.

Joubert heeft ook een voorbeeldfunctie vervuld voor vrouwelijke schrijvers die na haar kwamen. Joubert bleef tot op hoge leeftijd schrijven. Toen *Spertyd*, het derde en laatste deel van haar autobiografie, verscheen, was ze al 95 jaar oud. En enkele weken voor haar dood schreef ze nog een open brief waarin ze het opnam voor haar generatiegenoten en protesteerde tegen het sociale isolement van bejaarden in verzorgingstehuizen als gevolg van de coronamaatregelen.

Elsa Joubert was gerespecteerd en geliefd. Ze won vele literaire prijzen, waaronder de twee grootste, de Hertzogprijs voor *Die reise van Isobelle* (1995) en de UJ-prijs voor *Reisiger* (2009); *Die swerffare van Poppie Nongena* (1978) werd maar liefst vier keer bekroond. In 2001 ontving Joubert een eredoctoraat van de Universiteit van Stellenbosch en in 2004 werd ze door de Zuid-Afrikaanse regering vereerd met de zilveren Orde van Ikhamanga.

Jouberts overlijden in juni 2020 was voorpaginanieuws, zowel in de Afrikaanse als in de Engelse Zuid-Afrikaanse kranten, en zelfs *The New York Times* plaatste een uitvoerige *obituary*. In een brief die werd voorgelezen bij de herdenkingsbijeenkomst voor Joubert in Kaapstad, schreef de Zuid-Afrikaanse Nobelprijswinnaar J.M. Coetzee vanuit Australië: ‘With her wide experience of the world, her firm but generous moral sense, and her sharp, inquiring mind, Elsa Joubert represented the very best of the Afrikaans intellectual tradition.’

Het herdenkingssymposium voor Elsa Joubert op 5 november 2020 moest door de coronamaatregelen geheel online plaatsvinden. Het programma is nog steeds terug te kijken via het YouTube-kanaal van het Zuid-Afrikahuis (link: <https://youtu.be/j9e3f75MNWU>). Eind april 2021, dus zo’n vijf maanden later, heeft de opname al ruim 500 views gekregen.

Aan het programma werd deelgenomen door zes sprekers uit Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika. Annemarié van Niekerk, literair criticus, recensent en co-auteur van het standaardwerk *My Mother’s Mother’s Mother: South African Women’s Writing from 17th-Century Dutch to Contemporary Afrikaans* (2019), beet het spits af met een overzicht van

Jouberts leven en werk, de literaire en maatschappelijke impact van *Die swerfjare van Poppie Nongena* (1978) en Jouberts betekenis als rolmodel voor vrouwelijke schrijvers van latere generaties.

Ena Jansen, emeritus-hoogleraar Zuid-Afrikaanse letterkunde te Amsterdam en schrijver van *Soos familie: Stedelike Huiswerkers in Suid-Afrikaanse tekste* (2015; in 2016 in Nederlandse vertaling verschenen als *Bijna familie. Huishoudsters in het Zuid-Afrikaanse gezin*), bracht een geluidsopname ten gehore van een gesprek van Jansen met de destijds 95-jarige Joubert naar aanleiding van de publicatie van *Spertyd*.

De moderator van het symposium, Margriet van der Waal, hoogleraar Zuid-Afrikaanse letterkunde, cultuur en geschiedenis (UvA) voerde een gesprek met de jonge Noord-Kaapse dichteres Lynthia Julius, in april 2020 gedebuteerd met de bundel *Uit die kroes*. Julius ging onder meer in op haar literaire voorbeelden en op de plaats van het Nama, de taal van haar voormoeders, in haar poëzie.

Tot slot hielden de jonge onderzoekers Martina Vitackova, docent Afrikaanse letterkunde aan de Universiteit Gent, en Tycho Maas, neerlandicus en latinist, een virtuele gedachtewisseling tussen België en Nederland over hún visie op *Poppie*.

Nadat Van Niekerk het historische belang van Jouberts werk en specifiek *Die swerfjare van Poppie Nongena* in herinnering had geroepen, concludeerden Julius, Vitackova en Maas dat de thema's waarover Joubert schreef, zoals racisme en geweld tegen vrouwen, vandaag de dag nog steeds actueel zijn. Volgens deze jonge stemmen heeft Jouberts werk in de eenentwintigste eeuw nog niets aan relevantie ingeboet.

Ingrid Glorie, secretaris

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR GESCHIED- EN OUDHEIDKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Door Covid-19 hebben dit jaar geen bijeenkomsten plaatsgevonden van de Commissie voor Geschied- en Oudheidkunde.

Leden van de commissie waren: mevrouw dr. N.N.W. Akkerman, de heer dr. J.C.H. Blom, de heer dr. B.E. van der Boom, de heer dr. S. Groenveld, de heer dr. P.G. Hoftijzer (secretaris), mevrouw dr. M. Keblusek, de heer dr. E.E.P. Kolfin, mevrouw dr. M.E.H.N. Mout, mevrouw dr. R.M.R. van Oosten (voorzitter), mevrouw dr. J. Pollmann, de heer dr. C.J. van Rhee, de heer dr. L.H.J. Sicking, de heer dr. J.P. Sigmond.

Commissie voor Geschied- en Oudheidkunde

Paul Hoftijzer, secretaris

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

In verband met de COVID-19-pandemie heeft de Commissie voor Taal- en Letterkunde haar bijeenkomsten moeten opschorten in het verenigingsjaar 2020-2021. De eerder uitgestelde, openbare themamiddag 'Nieuwe neerlandistiek', georganiseerd door Margit Rem en Geert Warnar, kon daardoor wederom geen doorgang vinden. In afwachting van betere tijden vervullen André Bouwman en Ton van Kalmthout hun functie als voorzitter resp. secretaris van het bestuur een jaar langer.

Omdat de bezetting van de Commissie al eerder niet op volle sterkte was en het aantal leden volgens haar reglement uitgebreid zou kunnen worden, zijn acht nieuwe leden voorgedragen, die tijdens de online jaarvergadering van de Maatschappij op 26 september 2020 werden benoemd. De Commissie voor Taal- en Letterkunde bestond in 2020-2021 uit: Jacqueline Bel, André Bouwman, Anne van Buul, Lieke van Deinsen, Jeroen Dera, Lieve De Wachter, Rick Honings, Lotte Jensen, Ton van Kalmthout, Mike Kestemont, Ann Marynissen, Hubert Meeus, Nelleke Moser, Marc van Oostendorp, Jan Oosterholt, Esther Op de Beek, Margit Rem, Gijsbert Rutten, Nicoline van der Sijs, Wyke Stommel, Yves T'Sjoen, Wim Vandenbussche, Freek Van de Velde, Geert Warnar en Marc van Zoggel.

Ton van Kalmthout, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP ZEVENTIENDE EEUW OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

De Werkgroep Zeventiende Eeuw werd in 1985 opgericht. In het jaar 2020 was het bestuur als volgt samengesteld: J. Koppenol (voorzitter), J. van der Steen (penningmeester), M. de Baar (lid tot 28 augustus 2020), G. Verhoeven (lid), D. de Haan (lid), N. Geerdink (secretaris tot 28 augustus 2020, lid per 28 augustus 2020), C. Lenarduzzi (secretaris per 28 augustus 2020). De Werkgroep telt ongeveer 325 leden. Er hebben leden opgezegd, maar er zijn ook leden bijgekomen; per saldo heeft de Werkgroep echter te maken met een licht gedaald ledenbestand ten opzichte van vorige jaren.

Eens per jaar houdt de Werkgroep een interdisciplinair congres, er wordt naar gestreefd deze congressen met enige afwisseling in Nederland en Vlaanderen te laten organiseren. Als gevolg van de coronapandemie zag de Werkgroep zich genoodzaakt om het congres dat op 28 augustus 2020 zou plaatsvinden te annuleren en te verplaatsen naar 2021.

Op 28 augustus 2020 heeft de Werkgroep wel een digitale Algemene Ledenvergadering gehouden. Tijdens deze ALV werd de tweejaarlijkse scriptieprijs uitgereikt aan Weixuan Li (UvA) voor haar scriptie ‘Deciphering the art and market in the Dutch Golden Age: insights from digital methodologies’. De jury bestond uit Helmer Helmers (Huygens ING), Carolina Lenarduzzi (Universiteit Leiden) en Femke Diercks (Rijksmuseum). In 2022 zal de prijs weer uitgelooft worden.

In 2020 zijn ook weer een aflevering van het jaarboek *De zeventiende eeuw* en twee nummers van het tijdschrift *Early Modern Low Countries* verschenen. De tijdschriftredactie bestond in 2020 uit J. Oddens (chair), R. Dekoninck, B. Deseure, F. Dietz, H. Helmers, D. van der Linden (Managing Editor), J. Noorman, A. Singh en V. Soen; de jaarboekredactie uit M. de Baar, K. Brosens, A. van de Haar, C. Lenarduzzi, D. van der Linden, S. Reinders, J. Roelens en G. Verhoeven. In 2020 heeft Uitgeverij Verloren in het kader van een heroriëntatie laten weten met ingang van 2021 het *Jaarboek* te zullen afstoten. Naar aanleiding daarvan is de Werkgroep in onderhandeling getreden met AUP als mogelijke opvolger van Verloren. Ook met betrekking tot *EMLC* is de Werkgroep op zoek gegaan naar een nieuw OA-platform: de overeenkomst met UOpen/Universiteit Utrecht liep eind 2020 af. Beide transities vormen vanwege de beoogde zorgvuldigheid een tijdrovend proces, dat op 31 december 2020 nog niet was afgerond.

Het uitgestelde congres, met als thema ‘De culturele dimensie van de Nederlandse expansie overzee’, wordt op vrijdag 27 augustus 2021 gehouden in Utrecht. Afhankelijk van de ontwikkelingen met betrekking tot COVID-19 zal het congres geheel of gedeeltelijk online plaatsvinden, eventueel met vooraf opgenomen presentaties naast livesessies. Als de dan geldende overheidsmaatregelen het toelaten, zal de Werkgroep in het kader van het congres ook een bijeenkomst organiseren waarop de leden elkaar fysiek kunnen ontmoeten; een dergelijke overeenkomst zal dan op 27 of 28 augustus plaatsvinden. De congrescommissie bestaat uit: Marjolein Bol, Surekha Davis, Jaap de Haan, Cora van de Poppe, Thijs Weststeijn (allen Universiteit Utrecht). Niet alle uitgenodigde sprekers voor het congres 2020 zijn ook in 2021 beschikbaar. De congrescommissie zal het daardoor ontstane gat opvullen met nieuwe sprekers.

Carolina Lenarduzzi (secretaris)

VERSLAG VAN DE WERKGROEP 18^E EEUW OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

De Werkgroep 18e Eeuw is in 1968 opgericht om het onderzoek op het terrein van de lange achttiende eeuw (1670-1830) te bevorderen, met bijzondere aandacht voor Nederland, België en de overzeese gebiedsdelen, en om mensen met belangstelling voor die periode met elkaar in contact te brengen. De Werkgroep ziet het verder als haar taak om dit onderzoek internationaal onder de aandacht te brengen. De Werkgroep is aangesloten bij de International Society for Eighteenth-Century Studies (ISECS).

Algemeen

De Werkgroep is een actieve vereniging met een aantal vaste activiteiten per jaar en een jaarboek dat aan alle leden wordt toegezonden. Het ledenaantal van de Werkgroep ligt momenteel op ongeveer 200 individuele leden en ongeveer 43 institutionele leden. De Werkgroep organiseert elk jaar een congres en één of meer publieksactiviteiten. Daarnaast probeert zij op diverse manieren (jonge) onderzoekers te steunen en de zichtbaarheid van de lange achttiende eeuw te bevorderen. De Werkgroep publiceert een jaarboek, Nederlandstalig en gericht op een breed publiek, dat alle leden ontvangen. Sinds 2017 participeert de Werkgroep tevens in het nieuwe online tijdschrift *Early Modern Low Countries*, dat zij samen met de Werkgroep Zeventiende Eeuw uitgeeft. De leden worden via een digitale nieuwsbrief, de website <http://www.18e-eeuw.nl/> en onze Facebook-pagina (<https://www.facebook.com/WerkgroepAchtttiendeEeuw/>) uitgebreid op de hoogte gehouden van het laatste nieuws, congressen, exposities, calls for papers en publicaties op het gebied van de achttiende eeuw.

Op dit moment zet de Werkgroep de vernieuwingsslag op het gebied van *social media* en de huis- en communicatiestijl, vorig jaar ingezet, voort. Logo, website, posters en flyers krijgen een flinke opknappbeurt, niet in de laatste plaats om een nieuw publiek aan te kunnen spreken. De bezetting van het bestuur is wederom veranderd: Josephina de Fouw (Rijksmuseum), Devin Vartija (UU) en Annelien de Deijn (UU) zijn onlangs toegetreden, en Klaas van Gelder, Batrijs Vanacker en Anna de Wilde hebben het bestuur verlaten. De samenstelling van het bestuur is daarmee als volgt: Fokko Jan Dijksterhuis (voorzitter), Wouter de Vries (secretaris), Henk Boels (penningmeester), Lieke van Deinsen, Josephina de Fouw, Devin Vartija, Annelien de Deijn en Lien Verpoest.

Evenementen

De corona-epidemie heeft flinke gevolgen gehad voor de evenementen die de Werkgroep dit jaar heeft georganiseerd. Omdat het niet mogelijk is geweest om fysieke lezingen of congressen te organiseren, hebben we een prachtig online programma neergezet. Daarnaast is de werkgroep voortdurend betrokken bij het debat over de achttiende eeuw, bijvoorbeeld via sociale media, onze website, de nieuwsbrief of door persoonlijke betrokkenheid bij initiatieven en evenementen.

Webinars

Wegens de COVID-19-crisis werd het bestuur van de Werkgroep Achttiende Eeuw gedwongen het jaarcongres en de jaarlezing van de Werkgroep uit te stellen. Om de lacune in najaarsactiviteiten op te vullen organiseerde de Werkgroep daarom in het najaar van 2020 voor het eerst een reeks webinars. Elk webinar werd ingeleid door WAE-voorzitter Fokko Jan Dijksterhuis en gemodereerd door bestuurslid Lien Verpoest. Het eerste webinar vond plaats op 6 oktober (online via Zoom). De redactie van het Jaarboek Achttiende eeuw presenteerde hun jaarboek 2020 met als thema "Schurken, Schelmen en Schavuiten". Naast de voorstelling

van de hoofdstukken door hoofdredacteur Elwin Hofman lichtten ook Renée Vulto, Dirk Lueb en Kevin Dekoster hun bijdragen toe. In het tweede webinar op 3 november 2020 ging Matthijs Lok (UvA) in gesprek met WAE-bestuurslid Annelien De Dijn (UU) over haar boek *Freedom. An Unruly History*, waarin zij 25 eeuwen denken over vrijheid in Europa en de Verenigde Staten bespreekt. Na een debat tussen beide academici was er ook ruimte voor vragen van deelnemers aan het webinar. Het derde webinar vond plaats op 1 december 2020 en werd georganiseerd in samenwerking met het Centrum voor Russische Studies van de KU Leuven. Emmanuel Waegemans gaf een lezing over Nikolaj Karamzins *Brieven van een Russische Reiziger* (1795). Aan de hand van dit boeiende verslag van een Russische Bildungsreise door het Westen werd er een extern perspectief geboden op de revolutionaire gebeurtenissen in West-Europa.

De webinar-reeks werd goed bijgewoond: elke lezing telde tussen de 60 à 80 deelnemers. Daarom werd er besloten een tweede reeks te organiseren in 2021, met een serie lezingen door Ruben Verwaal (Durham), Ariane van Suchtelen (Mauritshuis), William Tullett (Odeuropa), Giovanni di Stefano (Rijksmuseum), Timothy de Paepe (Museum Vleeshuis) en Stephan Snelders (UU), met als thema ‘Het Rijk der Zinnen’. De webinars hebben namelijk allen te maken met lichamelijke, geur, muziek of materiële cultuur in de (lange) achttiende eeuw. De webinars vinden plaats op de eerste dinsdagnamiddag in de maanden juni, juli, augustus en september 2021.

Jaarcongres 2021: *Making Sense of Finance*

Het jaarcongres van 2020 is in verband met corona een jaar uitgesteld naar 2021. Op 10 en 11 maart organiseerden voor de Werkgroep Devin Vartija (Universiteit Utrecht), Wouter de Vries (Vrije Universiteit) en Inger Leemans (Vrije Universiteit) een congres met als thema ‘Making Sense of Finance’, over (culturele en maatschappelijke reacties op) financiële crises in de lange achttiende eeuw. De keynote-lezing werd verzorgd door Dror Wahrman (Hebrew University of Jerusalem). Omdat de sprekers van over de hele wereld inbelden is gekozen voor een tweedaags programma. Op 10 maart verzorgde Theater Kwast daarnaast een (Engelstalige) uitvoering van een achttiende-eeuws Bubbelsstuk: Pieter Langendijk’s *Quincampoix of de Windhandelaars*, die nog steeds op YouTube te bekijken is.

Publicaties

Per 2017 is het tijdschrift *De Achttiende Eeuw* een jaarboek geworden. Eenmaal per jaar, in het najaar, ontvangen de leden van de Werkgroep dit jaarboek, waarvan de voertaal in principe het Nederlands is. De redactie van het jaarboek wordt gevormd door Angelie Sens, Marleen de Vries, Christophe Madelein, Elwin Hofman en Sarah Adams (redactiesecretaris). Binnenkort treedt ook Jeanette Kamp toe. Het jaarboek wordt sinds dit jaar uitgegeven door Amsterdam University Press.

Het jaarboek van 2020 was gewijd aan het thema “Schurken, schelmen & schandalen”. Elwin Hofman (KU Leuven) trad op als gastredacteur. Kevin Dekoster, Griet Vermeesch, Erik-Jan Broers, Dirk Lueb, Tom Bervoets, Inès Glogowski, Tom Laureys, Renée Vulto en Andrew Bricker bogen zich over verschillende aspecten van libertinisme, criminaliteit en strafrecht in de lange achttiende eeuw. Ze sloten aan bij recente onderzoekstrends door aandacht te geven aan de meerduidigheid en grilligheid van macht en aan de rol van lichamen, ervaringen en emoties daarbij. De diverse disciplinaire achtergronden van de auteurs zorgden voor een rijk palet aan toegankelijk geschreven nieuwe inzichten in de literatuur, cultuur, instellingen en maatschappij van de achttiende eeuw. Buiten het themadossier verzorgden Lieke van Deinsen en Ton van Strien ook een bijdrage over een mislukte maar onverdroten poging om een literatuurgeschiedenis te schrijven wanneer de tijd er nog niet rijp voor was. In 2021 gaat de aandacht naar “Liefde, passie & erotiek” in de lange achttiende eeuw. Ditmaal

treedt Delphine Calle (UGent) op als gastredacteur. Karen Hollewand, Marie-Charlotte Le Bailly, Sven Molenaar, Hilde Neus, Harry Oosterhuis, Paul Pelckmans en Peter Thissen zullen bijdragen leveren over onder meer de ontkiemende homo-emancipatie; ras, gender en seksualiteit in achttiende-eeuws Suriname; en passie in Rhijnvis Feiths sentimentele roman Ferdinand en Constantia. Kees van Strien werpt in zijn afzonderlijke bijdrage een blik op de wereldberoemde maar snel vergeten pastelliste Susanne Caron, en Jan Rotmans onderzoekt aan de hand van Jan Hendrik van Dongens *Mijn tijd winst* de plaats van de bergstaat San Marino in het Nederlandse republikeinse denken.

Hiernaast participeert de Werkgroep sinds 2017 in het digitale open access tijdschrift *Early Modern Low Countries (EMLC)*, dat zij samen met de Werkgroep Zeventiende Eeuw beheert. Dit tijdschrift is bedoeld als internationaal platform voor het onderzoek naar de Lage Landen in de vroegmoderne periode (1500-1800). De voertaal is in principe het Engels. Tot de redactie behoren specialisten op zowel het gebied van de zeventiende als dat van de achttiende eeuw, en zij bestaat onder andere uit Joris Oddens (chair), David van der Linden (managing editor) en Maarten Prak (associate editor). De afgelopen nummers kenden bijdragen van historici als Judith Pollman, David Onnekink en Joris van den Tol.

Fondsen en subsidies

Scriptieprijs

Met ingang van 2018 zal de Scriptieprijs niet meer jaarlijks, maar nog slechts eens in de twee jaar uitgereikt worden, en wel in de oneven jaren. Zodoende werd er in 2020 geen scriptieprijs uitgereikt. Aan de prijs is een geldbedrag verbonden, dat met ingang van 2018 verhoogd is tot 500 euro (dit was 250 euro). Daarnaast krijgt de winnaar de gelegenheid zijn scriptie om te werken tot artikel voor het jaarboek van de Werkgroep of het tijdschrift *EMLC*.

Internationale context

De Werkgroep 18e Eeuw maakt onderdeel uit van de International Society for Eighteenth-Century Studies. ISECS financiert en organiseert symposia en congressen en vormt een brug met onze verschillende zusterverenigingen in andere landen. Recentelijk is deze organisatie van bestuurlijke inbedding veranderd, waar zij voorheen onderdeel was van de in Groot-Brittannië gevestigde Voltaire Foundation, ligt haar inbedding nu in Frankrijk.

Wouter de Vries, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP DE MODERNE TIJD OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Het bestuur van de werkgroep De Moderne Tijd bestond in 2020 uit: Jenny Reynaerts (voorzitter - Rijksmuseum), Lotte Jensen (penningmeester - RU), Robert Verhoogt (MinOCW), Anne Petterson (RU), Diederik Smit (UL) en Marjet Brolsma (secretaris – UvA). Gita Deneckere (UGent) heeft het bestuur verlaten en zal vervangen worden door de Vlaamse kunsthistoricus Thijs Dekeukeleire.

Jaarcongres

Het geplande congres over het thema ‘Eenheid in verscheidenheid’, dat plaats zou vinden op 4 december 2020, is helaas afgelast vanwege de corona-pandemie. De sprekers is aangeboden hun lezing als artikel te publiceren in *De ModerneTijd*. Vanwege de onzekere situatie, beperkte middelen en mogelijkheden heeft de werkgroep besloten om het jaarcongres niet uit te stellen, maar om op 3 december 2021 een congres te organiseren rond het nieuwe, actuele thema ‘Veerkracht! Wegen uit de crisis, 1780-1940.’ Beatrice de Graaf is bereid gevonden om op te treden als keynote speaker. Het precieze programma van het jaarcongres zal eind mei/begin juni 2021 worden vastgesteld.

Van Lenneplezing

De Jacob van Lenneplezing van Jenny Reynaerts over negentiende-eeuwse schilderkunst, die gepland was op 1 oktober 2020 in Spui25, is eerst verplaatst naar 4 maart en vervolgens naar 7 oktober 2021.

Tijdschrift

In 2020 heeft het tijdschrift *De Moderne Tijd* Uitgeverij Verloren verruild voor Amsterdam University Press. Aan het einde van het jaar had het tijdschrift 334 abonnees. De redactie bestond in 2020 uit: Rutger Helmers, Paul Reef (eindredacteur), Ben de Pater (redactiesecretaris), Tom Sintobin, Leonieke Vermeer, Jeroen van Zanten en Anne Petterson (contactpersoon namens de werkgroep De Moderne Tijd). Jan Hein Furnée, Annemieke Hoogenboom en Eveline Koolhaas-Grosfeld hebben de redactie verlaten. Zij zullen worden vervangen door vier nieuwe redactieleden: Babs Boter, Evelien Jonckheere, Miel Groten en Manon van der Mullen.

De Moderne tijd verscheen in 2019 vier keer. Het eerste en tweede nummer vormden samen een dubbeldikke uitgave rond het thema ‘universitaire cultuur’. Deze uitgave werd ingeleid door Vermeer en Sintobin, en bevatte bijdragen over uiteenlopende Nederlandse wetenschappers en academische disciplines in de negentiende en vroege twintigste eeuw. Het eveneens dubbeldikke derde/vierde nummer betrof een themanummer onder gastredactie van Lotte Jensen over ‘Crisis en catastrofe’. Nederlandse omgang met rampen in de lange negentiende eeuw’. Dit rijke en in kleur geïllustreerde themanummer bevatte de lezingen van het jaarcongres van 2019, waaronder bijdragen van Jan Wim Buisman (over de veranderende beeldvorming over onweer), Marita Mathijssen (over negentiende-eeuwse liefdadigheidsuitgaven) en Judith Bosnak en Rick Honings (over de literaire

verwerking van de Krakatau-uitbarsting van 1883 in Nederland en Indonesië). Indonesië). Dit nummer kwam mede tot stand met financiële steun van het NWO-VICI project 'Dealing with disasters in the Netherlands. The shaping of local and national identities, 1421-1890' en zal in 2021 ook in boekvorm door AUP worden uitgegeven.

Marjet Brolsma, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP INDISCH-NEDERLANDSE LETTERKUNDE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Het bestuur van de Werkgroep, dat tevens de redactie vormt van het tijdschrift *Indische Letteren*, bestond uit: Arnoud Arps, Jacqueline Bel, Petra Boudewijn, Rick Honings (hoofdredacteur), Geert Onno Prins, Coen van 't Veer (penningmeester) en Peter van Zonneveld (voorzitter). Inge Tromp moest vanwege gezondheidsredenen de redactie verlaten. Wij zijn haar zeer erkentelijk voor wat zij al die jaren voor onze Werkgroep heeft gedaan, en betreuren het, dat we niet in het openbaar afscheid van haar hebben kunnen nemen.

Het totaal aantal leden van de Werkgroep bedroeg op 31 december 2020 541.

Vanwege de corona-crisis konden geen reguliere lezingenmiddagen worden georganiseerd. Ook het jaarlijks symposium in november, waarbij de Werkgroep haar 35-jarig bestaan zou hebben kunnen vieren, ging om dezelfde reden niet door.

Van het tijdschrift *Indische Letteren* werden vier afleveringen gepubliceerd. Het eerste nummer van 2021 bevatte de (uitgebreide) tekst van de Vierde Indische Letterenlezing, die Olf Praamstra op 25 september 2020 in kleine kring heeft kunnen houden.

Op 13 september 2021 hield onze hoofdredacteur Rick Honings zijn oratie als Scaliger-hoogleraar. De titel luidde: *'Het land van 'Oosterzonnegloed'. Sporen van Indië in negentiende-eeuwse schrijversarchieven*. De (uitgebreide) tekst verscheen in een fraai verzorgd gelijknamig boekje.

De voorbereidingen voor reguliere lezingenmiddagen en ons jaarlijks symposium zijn echter in volle gang. Op vrijdag 1 oktober hoopt Siegfried Huigen de Vijfde Indische Letteren-lezing te houden onder de titel *Kennis van de kolonie*. Zoals het er nu naar uitziet, zal ons symposium, gewijd aan *Kritische stemmen in de Indische Letteren*, op zondag 14 november op Bronbeek gewoon doorgang kunnen vinden.

Peter van Zonneveld, voorzitter

VERSLAG VAN DE WERKGROEP BIOGRAFIE OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Door Covid-19 heeft de redactie van het *Tijdschrift voor Biografie* niet kunnen zoeken naar nieuwe redactieleden, en heeft de vernieuwing van werkgroep en redactie niet kunnen plaatsvinden.

Leden van het bestuur van de werkgroep waren: Mineke Bosch (voorzitter), Fia Dieteren, Laura van Hasselt, Louis van den Hengel, Annemieke Klijn, Abel Streefland, Rozemarijn van de Wal

Rozemarijn van de Wal, secretaris

VERSLAG VAN DE NEDERLANDSE BOEKHISTORISCHE VERENIGING OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Excursies

Vanwege de coronamaatregelen was het niet meer mogelijk fysieke excursies te organiseren sinds maart 2020. De NBV heeft daarom de overstap gemaakt naar online excursies. Ze werden een groot succes. Uiteindelijk kwamen we op een aantal van één per maand en elke excursie had gemiddeld 40 deelnemers, dat waren er meer dan het maximum aantal bij fysieke excursies dat rond de 30 lag. We hebben een groter publiek aangeschreven, omdat we via *social media* en onze website hebben aangegeven dat ook niet-leden welkom zijn. Ook hebben we met de Vlaamse Boekhistorische Vereniging afgesproken dat we elkaars activiteiten verspreiden onder onze leden.

Voor de online excursies heeft de NBV dankzij het uitzoekwerk van co-voorzitter Andrea Reyes Elizondo handige draagbare apparatuur (een webcam, een doccam, een microfoon en een lamp) aangeschaft, waarmee we door het land gingen langs de verschillende instellingen. Eerst maakten we gebruik van Crowdcast, maar omdat daarbij alleen de sprekers in beeld waren en de leden onzichtbaar hebben we uiteindelijk gekozen voor Zoom.

De online excursies in deze periode waren:

10 oktober 2020 : *Inleiding op de Bibliotheek van de Tweede Kamer* door Alex Alsemgeest, locatie: Bibliotheek van de Tweede Kamer (host/interviewer: Andrea Reyes Elizondo en Katell Lavéant)

13 november 2020 : *Handschriften uit Harderwijk* door Suzan Folkerts, locatie: Athenaeumbibliotheek Deventer (host: Andrea Reyes Elizondo)

11 december 2020 : *Boeken in verandering : lezerssporen, toe-eigening en identiteit in zestiende-eeuwse bijbels* door Renske Hoff, locatie: Universiteitsbibliotheek Utrecht (hosts: Andrea Reyes Elizondo en Katell Lavéant)

25 februari 2021: *'Goed gebonden doch vergulding griezellig' : De sprekende commentaren van boekbinder B.G. Hilhorst bij zijn tijd- en vakgenoten* door co-voorzitter Herre de Vries, locatie: privé

25 maart 2021 : *De ontdekking van de natuur* door Hans Mulder, locatie: Allard Pierson (host: Gwendolyn Verbraak)

28 april 2021 : *De verzamelingen van baron Willem van Westreenen* door Erik Geleijns, locatie: Meermanno (host/presentator: Andrea Reyes Elizondo en Jeroen Vandommele)

De online excursies zijn op ons YouTube-kanaal terug te kijken, zie:

<https://www.boekgeschiedenis.nl/de-nbv-op-youtube/>

Algemene ledenvergadering 2020

Ook de ALV op 26 september 2020 was online, via CrowdCast. Conservator Mart van de Wiel had ons voor de ALV graag in het Noord-Hollands Archief ontvangen, als tegenprestatie voor de financiële bijdrage van de NBV aan de totstandkoming van de permanente tentoonstelling die hij maakte over de drukkerij Joh. Enschedé in de Janskerk in Haarlem. Maar vanwege de coronamaatregelen gaf hij ons een digitale presentatie met Powerpoint over de collecties van Koninklijke Joh. Enschedé. Hij vertelde onder meer over de passie van de drukkersfamilie Enschedé om de oorsprong van hun vakgebied te onderzoeken. Een goed beeld van het bedrijf geeft de film die Mart maakte over de tentoonstelling in de Janskerk: <https://youtu.be/AaVd2TOctDA>. Na afloop van deze interessante presentatie, waarin we veel reproducties van bijzonder materiaal zagen

langskomen, sprak Mart de wens uit dat hij ons in de toekomst stukken in het echt kan laten zien en dat hij ons graag eens rondleidt langs te tentoonstelling in de Janskerk.

Voorafgaand aan de presentatie van Mart van de Wiel was het zakelijke gedeelte van de ALV, voorgezeten door Herre de Vries. Onderwerpen die onder meer besproken zijn: de mogelijkheden/beperkingen van het verstrekken van subsidies door de NBV, een andere uitgever van het jaarboek (AUP), aangekondigde contributieverhoging, presentatie van de resultaten van een enquête onder de leden door bestuurslid Andrea van Leerdam. Het vijf pagina's tellende verslag van de ALV 2020 is rondgestuurd aan de leden.

Toekomstplannen

Er zijn plannen voor verschillende online excursies, die we voorlopige maandelijks laten doorgaan met een stop in de zomer. Zodra er weer fysieke excursies mogelijk zijn, willen we er een online gedeelte aan blijven koppelen.

Verdere toekomstplannen betreffen de organisatie van een summerschool waar jonge boekwetenschappers kunnen leren boeken te catalogiseren en te digitaliseren. Ook willen we een groter platform bieden aan studenten om hun onderzoek te presenteren (bijvoorbeeld via posterpresentaties tijdens onze ALV). Met dat doel hebben we begin 2021 de rubriek *Bookmarked* in het leven geroepen, met gastblogs van studenten over hun onderzoek. Komend jaar gaat het bestuur zich buigen over vernieuwing van de website. Verder willen we – wanneer er geen reisbeperkingen meer zijn – internationale excursies organiseren. We kunnen daarvoor bijvoorbeeld de samenwerking zoeken met de Franse Boekhistorische Vereniging en de Vlaamse Boekhistorische Vereniging.

De volgende ALV staat gepland op 12 juni 2021, online.

Leden

Het ledental van de NBV groeide in de periode 2020-2021 ten opzichte van het jaar daarvoor. De afgelopen vijf jaar ontwikkelde het ledental zich als volgt:

469 in maart 2016
468 in maart 2017
465 in maart 2018
475 in maart 2019
449 in maart 2020
463 in mei 2021

Onder de nieuwe leden zijn relatief veel studenten en promovendi. 11 leden zijn afgelopen jaar uitgeschreven, meestal vanwege overlijden. Enkele van de leden die sinds 2016 geen contributie hebben betaald zullen met toestemming van de ALV stilzwijgend worden geroyeerd zodra we overgaan naar AUP.

We vergroten onze naamsbekendheid via *social media*, de NBV-discussielijst en de NBV-website (www.boekgeschiedenis.nl). De Facebook-pagina van de NBV wordt gevolgd door 914 personen. De NBV-discussielijst telt 251 leden. Na overleg met Marieke van Delft, die de NBV-discussielijst beheert, willen we deze vooral gaan gebruiken voor (onderzoeks)vragen waarbij een interactie tussen de leden wordt gestimuleerd. De Nieuwsbrief zal zich blijven richten op aankondigingen van boekhistorische activiteiten en publicaties en ander nieuws,

Bestuurssamenstelling

Het bestuur bestond in de verslagperiode uit: Andrea Reyes Elizondo en Herre de Vries (gezamenlijk voorzitterschap; bestuursleden resp. sinds 2016 en sinds 2017), Annette Knol (studentenbestuurslid sinds november 2020) Katell Lavéant, (bestuurslid sinds 2019), Andrea van Leerdam (bestuurslid sinds 2018), Arnold Lubbers, (penningmeester, bestuurslid sinds 2014), Irene van Renswoude (bestuurslid sinds 2019), Irene Schrier (bestuurslid sinds 2015), Jeroen Vandommele (bestuurslid sinds 2019), Gwendolyn Verbraak (secretaris, bestuurslid sinds juni 2018).

Tijdens de ALV namen we afscheid van bestuurslid Arnold Lubbers, die 6 jaar met toewijding en zorgvuldigheid de taak van penningmeester op zich heeft genomen. Hij heeft fantastisch werk verricht om de administratie nog beter op orde te krijgen. Herre gaat als interim-penningmeester fungeren en Arnold blijft op de achtergrond als vraagbaak beschikbaar. Er is een oproep gedaan onder de leden voor een nieuwe penningmeester.

Annette Knol vervult sinds november 2020 de nieuwe functie van studentenbestuurslid. We zijn erg blij dat zij het bestuur versterkt en met enthousiasme de maandelijkse NBV-Nieuwsbrief coördineert die sinds januari 2021 wordt verstuurd. Ook heeft ze ervoor gezorgd dat enkele studenten blogs hebben geschreven voor de nieuwe rubriek op de website *Bookmarked*.

Enquête onder NBV-leden over informatievoorziening

In augustus-september 2020 vroegen we onze leden via een online enquête hoe ze het liefst geïnformeerd willen worden over de NBV en over boekhistorische activiteiten in het algemeen. 114 personen vulden de enquête in. Hieruit kwam naar voren dat er grote belangstelling bestond voor een maandelijkse nieuwsbrief, en voor een levendiger website met meer actualiteiten en inhoudelijke informatie (bijvoorbeeld verslagen en lezingen). Ook kregen we suggesties voor onderwerpen voor volgende (online) excursies, en er werden veel complimenten gegeven voor het Jaarboek. De resultaten van de enquête hebben we onder andere al vertaald in de komst van de maandelijkse nieuwsbrief, het Youtube-kanaal en de rubriek *Bookmarked*. Ook bij de aankomende herziening van onze website zullen we de suggesties van de leden ter harte nemen.

Website, sociale media en nieuwsbrief

De website is ons digitale medium dat het meest wordt bezocht. In 2020 waren er 13.742 unieke bezoekers; van januari tot april 2021 waren er 6.055 bezoekers.

Naast de website is de NBV actief op Facebook, LinkedIn, Twitter en YouTube. Van deze kanalen zien we op Facebook de meeste interactie met onze 914 volgers. Op LinkedIn hebben we 217 volgers. Op Twitter volgen we 511 accounts en hebben we 588 volgers. Het Twitter-account @NbvBoekhist is minder actief dan het Facebook-account maar heeft toch hoge aantallen weergaven.

In september 2020 hebben we ons YouTube-kanaal gelanceerd om onze online sessies aan een breder publiek aan te bieden. Er staan momenteel drie sessies op met meerdere video's: De Handelingenkamer met Alex Alsemgeest, Handschriften uit Harderwijk met Suzan Folkerts en Boeken in verandering met Renske Hoff.

Sinds januari 2021 versturen we maandelijks een nieuwsbrief naar onze leden. Gemiddeld wordt die nieuwsbrief door 60-70% van de ontvangers geopend. Tussen de 20-30% van de leden klikt op de verschillende links die in de nieuwsbrief zijn opgenomen, die bijvoorbeeld verwijzen naar interessante lezingen of rubrieken op de website van de NBV. Populaire rubrieken, waar veel op wordt geklikt, zijn *Bookmarked* en *De Boekenmolen*. Ook veel lezers komen via de nieuwsbrief terecht op het YouTube-kanaal. Het is leuk om te zien dat niet alleen mensen in Nederland de nieuwsbrief lezen, maar bijvoorbeeld ook in de Verenigde Staten en in België.

Bestuursoverleg

Het bestuur van de NBV kwam in de verslagperiode negen keer voor overleg online bijeen, namelijk in 2020 op 11 mei, 29 juni, 7 september, 21 september, 9 november, 7 december en in 2021 op 25 januari, 15 maart en 3 mei. Voor de zomer 2021 organiseert het bestuur een heidag, fysiek ergens buiten.

Gwendolyn Verbraak, secretaris

VERSLAG VAN DE WERKGROEP CARAÏBISCHE LETTEREN OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Het bestuur van de Werkgroep bestaat deze periode uit: Michiel van Kempen (voorzitter) Peter Meel, Noraly Beyer, Charlotte Doornhein, Valika Smeulders, Raoul de Jong, Julien Ignacio, Bert Reinders (penningmeester) en Paulette Smit (secretaris). Later trad toe: Rita Rahman die op 4 juli 2020 als nieuwe voorzitter werd benoemd. Afgesproken wordt dat Michiel van Kempen een jaar lang optreedt als vicevoorzitter. Op 16 maart 2021 is Valika Smeulders door haar vele werkzaamheden, afgetreden.

Er is vergaderd op 22 januari 2020, 4 juli 2020, 14 november 2020 en 16 maart 2021. In 2020 zou de Werkgroep Caribische Letteren zijn 10-jarig jubileum vieren. Door alle restricties rondom corona hebben wij besloten om die viering door te schuiven naar 2021 of 2022. In 2020 is er één activiteit geweest, de Cola Debrotlezing op 19 juni in de OBA door Tessa Leuwsha via live stream uit Suriname.

Tessa Leuwsha - Cola Debrotlezing 2020

Cola Debrot was een Caraïbische schrijver, dichter, arts, diplomaat, jurist, minister, filosoof en balletcriticus. De cultuurprijs van Curaçao is naar hem vernoemd. De Surinaamse schrijfster Tessa Leuwsha gaf in 2020 de zesde Cola Debrotlezing. Op 5 juni 2020 ging de versie van haar lezing online (ook te zien op YouTube). Een spraakmakende versie onder de titel *Wij hebben helden, wij bestaan!* Zij ging in de lezing in op haar eigen ontwikkeling als schrijfster in Nederland in de jaren toen Caraïbische cultuur nog weinig aandacht trok en zij haar 'helden' vond in figuren als Astrid Roemer en Lieve Hugo. Toen zij zich eenmaal in Suriname had gevestigd werden haar de ogen geopend voor de valkuilen van vooroordelen door de marron toeristengids Frits Akoafesi.

Een lezing met publiek en fysieke aanwezigheid zat er niet in voor de Cola Debrotlezing: schrijfster Tessa Leuwsha kwam Suriname niet uit en publieke evenementen met een talrijk publiek waren door het COVID-19-virus geblokkeerd. De lezing is integraal opgenomen in Suriname. Vanuit de grote zaal van de OBA in Amsterdam werd op 6 mei 2020 een live verbinding tot stand gebracht, met Tanja Jadnanansing en Michiel van Kempen als moderatoren.

Aansluitend op de Cola Debrotlezing presenteerde Tessa Leuwsha haar vierde roman die 5 juni uitkwam bij uitgeverij Augustus (Atlas Contact): *Plantage Wildlust* met o.a. een prachtige – op locatie gefilmde – boektrailer. De tekst van de lezing verscheen op de site Caraïbisch Uitzicht (8 juni 2020) in de *Ware Tijd Literair* (20 juni 2020) en in het weekblad *De Groene Amsterdammer* (7 juni 2020). De teller voor views op de website Caraïbisch Uitzicht stond de dag na de lezing op 550 mensen en per 24 maart 2021 op 1122.

De website van de Werkgroep Caraïbische Letteren en met name de blog Caraïbisch Uitzicht fungeert als een nieuwsbulletin en vraagbaak van zaken uit de culturele wereld van de Caraïben. Zij wordt bezocht door vele Caraïbische Nederlanders en andere geïnteresseerden. Het aantal berichten op Caraïbisch Uitzicht bedraagt 14.892 en het totaal aantal bezoekers van het laatste jaar is 279.907.

De Werkgroep heeft contact met de Openbare Bibliotheek Amsterdam over het inrichten, beheren en exposeren van een collectie Antilliana, wat op termijn ook opgebouwd zal worden met een collectie Surinamica. De ondertekening van een convenant moest vanwege de coronacrisis worden uitgesteld.

VERSLAG VAN DE WERKGROEP BILDERDIJK OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

De Vereniging telde in april 2021 ruim 130 leden. In het verslagjaar bestond het bestuur uit: Lotte Jensen; Gert-Jan Johannes (secretaris), Lesley Monfils; Fred van Lieburg; Rick Honings (voorzitter); Ellen Krol en Monique van Rooijen (penningmeester).

Helaas was het ten gevolge van de COVID-19-pandemie ook in 2021 weer niet mogelijk de gebruikelijke Algemene Ledenvergadering, gevolgd door een lezingenmiddag, in het voorjaar te houden. Het bestuur hoopt dat het in het najaar van 2021 mogelijk zal zijn alsnog een dergelijke vergadering te organiseren, waarbij verantwoording kan worden afgelegd over de twee afgelopen jaren.

Tegenover het pijnlijke gebrek aan openbare verenigingsactiviteiten ‘in vivo’ stonden gelukkig heel wat verheugende activiteiten die in geschifte of via digitale kanalen tot uiting kwamen. Zo kon op vrijdag 18 december 2020 de fraaie Bilderdijskamer in het Leidse Academieggebouw officieel geopend worden. Hierop vooruitlopend had Rick Honings in het voorjaar al, bij wijze van smaakmaker, een serie korte YouTube-filmpjes over Bilderdijs gepresenteerd vanuit de Bilderdijskamer. Ze zijn nog steeds te bekijken via YouTube en de pers besteedde er aandacht aan. De feestelijke opening op 18 december werd online uitgezonden als ‘Bilderdijs-journaal’, gepresenteerd door Rick Honings en Olga van Marion. Dit journaal is op YouTube terug te zien. Het programma bestond, naast de officiële opening van de Bilderdijskamer door rector magnificus Carel Stolker, uit bijdragen van UB-conservator Mart van Duijn, de neerlandici Lotte Jensen en Peter van Zonneveld, en de studenten Nederlands Katja van Rooten, Joshua Snijders en Joris Geene. Singer-songwriter Eveline de Bruijn bracht een Bilderdijs-lied van haar hand ten gehore. Ook deze activiteit kreeg aandacht in de pers en werd door veel mensen digitaal ‘bezocht’.

De in het voorjaar van 2020 verschenen Bilderdijsbundel *Een sublieme nalatenschap. De erfenis van Willem Bilderdijs* (Leiden University Press) trok eveneens de aandacht en kreeg diverse waarderende recensies in de media. Hetzelfde gold voor de eerste aflevering van het door Uitgeverij Verloren te Hilversum verzorgde *Jaarboek Bilderdijs*, de opvolger van ons tijdschrift *Het Bilderdijs-Museum*. Deze eerste aflevering bevatte een diepgravende studie van Christophe Madelein over het sublieme bij Bilderdijs, alsmede een gevarieerde reeks Bilderdijsbeschouwingen en -recensies van diverse auteurs.

Tot de plannen voor de toekomst behoort onder meer een nieuwe website. Een andere nieuwigheid is de ‘virtuele Bilderdijskamer’ van Things That Talk, een initiatief dat op het moment van schrijven al bijna operationeel is. De virtuele Bilderdijskamer zal door een ieder via internet te bezoeken en te bezichtigen zijn. Tijdens de hiervoor benodigde foto-opnames werd de kamer in het Academieggebouw gevuld met tal van documenten, schilderijen en andere objecten uit de Bilderdijscollectie. De bezoekers kunnen de afbeeldingen aanklikken en krijgen dan een toelichting te zien en kunnen een vijftal thematische rondleidingen volgen.

Hoe aardig naar ons idee de zojuist geschetste ontwikkelingen ook zijn, het meer persoonlijke contact met leden en belangstellenden wordt toch node gemist. We hopen dat dit spoedig weer tot de mogelijkheden zal behoren.

Namens het bestuur,
Rick Honings en Gert-Jan Johannes

VERSLAG VAN DE REDACTIE VAN HET *NIEUW LETTERKUNDIG MAGAZIJN* OVER HET VERENIGINGSJAAR 2020-2021

Het *Nieuw Letterkundig Magazijn*, het tijdschrift van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, is in 2020 eenmaal in een papieren versie verschenen.

Themanummer slavernij en abolitionisme

Voor dit themanummer over slavernij en abolitionisme werkte de redactie samen met gastredacteur Bart Verheijen, sinds kort werkzaam bij het Instituut voor Geschiedenis van de Universiteit Leiden. Dankzij zijn betrokkenheid bij dit nummer werd tevens aangesloten bij het fellowship dat de Maatschappij hem eind 2019 had toegekend wegens zijn onderzoeksproject Javaanse genootschappen en abolitionisme, 1814-1848. Verder is een groot aantal onderzoekers bereid gevonden een bijdrage te leveren aan dit themanummer.

Bart Verheijen opent de aflevering met een korte beschouwing over de verwevenheid van het historische debat met het maatschappelijke debat over het Nederlandse koloniale verleden. Een verleden dat als zodanig lange tijd werd ontkend omdat Nederland zich vooral zag als een handelsnatie. De namen van de overige auteurs verraden het interdisciplinaire karakter van het themanummer: Paul van Geest, Dries Lyna, Alicia Schrikker, Cornelis W. van Galen, Reggie Baay, Angelie Sens, Pepijn Brandon, Piet Emmer, Sophie van den Elzen, Liesje Schreuders en Michiel van Kempen. Zij benaderen het thema vanuit de literatuurwetenschap, al dan niet gecombineerd met politiek-, cultuur- en/of sociaalhistorische onderzoeksresultaten.

Alle bijdragen laten zien hoezeer nieuw bronnenmateriaal en nieuwe onderzoeksvragen meer inzicht geven in het leven van slaafgemaakten, omstanders, slavenhouders en mensenrovers. Helaas was het door de coronamaatregelen niet mogelijk deze editie van het *Nieuw Letterkundig Magazijn* te presenteren in de UB in Leiden. Niettemin gaat de redactie ervan uit dat de rijk geïllustreerde artikelen ook zonder deze presentatie een goed beeld geven van het huidige Nederlandse slavernijonderzoek en een bijdrage leveren aan de meningsvorming over ons koloniale verleden.

NLM Digitaal

De redactie van *NLM* plaatst ook artikelen op de website van de Maatschappij onder het tabblad NLM Digitaal. Deze artikelen worden geïllustreerd en opgemaakt in pdf aangeboden en zullen t.z.t., net zoals de artikelen in de papieren edities, worden opgenomen in de DBNL. In 2020 en het eerste half jaar van 2021 publiceerde de redactie online:

- Cornelia Oosterling, ‘Nog een verdwaald blad uit de biografie van Albert Helman’
- Vilan van de Loo, ‘Hartstocht en ondergang: een pleidooi voor de herwaardering van Jeanne Reyneke van Stuwe’
- Dick E.H. de Boer, ‘De nooit benoemde allereerste Leidse hoogleraar’.

Vernieuwingen

Uit eigen evaluatie van de laatste afleveringen is gebleken dat het *Nieuw Letterkundig Magazijn* toe is aan enkele vernieuwingen. De vormgeving krijgt daarom een meer 21ste-eeuwse uitstraling, die tevens recht doet aan de statuur van de Maatschappij.

Ook inhoudelijk is er sprake van een vernieuwingsslag. Weliswaar blijft de redactie werken met themanummers, maar om tegemoet te komen aan de uiteenlopende belangstellingen van de leden, zal het thema niet meer het hele nummer in beslag nemen doch slechts een ‘dossier’ vullen. De afwisseling die dit oplevert, wordt versterkt door een variatie in literaire vormen: niet alleen artikelen en essays, maar ook interviews, poëzie, signalementen en bijvoorbeeld

een 'plaatje-praatje'. Verder wil de redactie een duidelijker relatie leggen met de collectie en de website van de Maatschappij.

Deze vernieuwingen zullen zichtbaar zijn in de aflevering die eind 2021 verschijnt, met als thema 'Muziek en letteren'.

Redactie

In het verslagjaar hebben zich binnen de redactie enkele wijzigingen voorgedaan. Zo heeft Petra Teunissen-Nijssen na vier jaar afscheid genomen als hoofdredacteur en heeft Rietje van Vliet haar plaats ingenomen.

Verder is de redactie uitgebreid. Eind 2020 bestond deze uit Stefan Van den Bossche, Alan Moss, Kasper van Ommen (beeldredactie), Susanne Onel, Liesje Schreuders, Rietje van Vliet (hoofdredacteur) en Menno Voskuil. In maart 2021 is Johanna Ferket tot de redactie toegetreden.

Namens de redactie van NLM,

Rietje van Vliet